

gué el sentit de 'petit testament' en el Dret civil de tradició romana en el període medieval, en què també s'usà *codex*, pròpiament 'llibre manuscrit' amb l'aplicació especial de 'testament'; *codicillar* v. 'fer codicil' [1736, DAG.], *codicillanti* part. [1459, DAG.]; *codicillar* adj. *Codificar* [1868, *SLitCosta*], adaptació del fr. *codifier*, id., que serví de model a les formes de les altres llengües modernes, com a conseqüència de l'esforç codificador de Napoleó; *codificador*; *codificació*.

¹ Afrontacions del bisbat de Vic o d'una part d'aquest: «de parte occidentis, in fines de *Coveznigro* vel de Cardona et de Bergitano ---» (segueix parlant del riu Congost, Arbúcies, Camprodon), butlla de 978 conservada en el pergamí original, Kehr, *Die ältesten Papsturkunden Spaniens*, p. 49.

Codina, codinal, codís, codissa, V. còdol

CÒDOL, 'roc', 'pedra solta, sobretot la de forma llisa i arrodonida', mot comú amb l'oc. *çodol*, prov. mod. *còde*, relacionat amb el ll. *cos, cōtis*, fem., 'pedra d'afilar', que té l'aparença de ser provinent d'un diminutiu *cōtūlus del llatí vulgar; tanmateix una sèrie de detalls que no se superposen amb aquesta base merament hipotètica, fan creure que la relació amb el ll. *cōs* hauria de ser si de cas més llunyana: potser partint de variants pertanyents a una llengua pre-romana, i amb una base diversificada **cōtālo-/cōtēno-*, que tot derivant de la mateixa arrel indoeuropea, es formaria amb desinències diferents i amb un significat, més ampli, de 'pedra dura o cantelluda': en tal sentit ens inclinen no sols la discrepància en el gènere i en el matís semàntic, sinó també la del timbre obert de la vocal accentuada, les variants mossàrabs *çudol* o *cōtil*, la forma *a* o *e* de la postònica, etc. □ 1.ª *doc.*: *còdal* diploma de 937; *còdol*, princ. S. XIII, en llengua d'oc, 1451 en català.

Té gran extensió en la documentació arcaica la forma *còdal* (i anàlogues) amb *a* després de l'accent: «ipsa terra ad ipso *chodalos*», a. 986, Cart. de St. Cugat (p. 159); muntanya de *Codal Rubio* a. 1091 amb referència a la parròquia de St. Pere de Reixac (Montcada); el carrer de *Còdols* de Barcelona s'anomenava antigament *dels Codals*; ¹ Bast.-Bass. (col. 700-1), apleguen nou testimonis de la forma *codal* 'roca' (i variants gràfiques), des de 937 fins a 1096 (*quotalo*) i 1142 (*chodals*); especial interès té entre ells la grafia *quadalo* de 978 i 979, perquè encara que aquest *ua* no és més que la coneguda ultracorrecció d'una pronúncia real ò (a la manera dels pagesívols *còrt, gòrda, còn, agònta*, ultracorrecte *enquantre* per *encontre*, etc.) és un testimoni cert que ja es pronunciava *kòdalo* amb *o* oberta en el S. X, punt incompatible amb el pretès ètmon *cōtūlus; tant o més fort és, en el mateix sentit, el nom de l'antiga vila de *Codalet* en el Conflent —pròpt. 'Codolar', collectiu en -ETUM—, puix que ací la *a* s'ha conservat fins avui, i altrament es presenta en aquest nom amb caràcter constant: *Cotaletus* ja en docs. de 869, 871, 1132, etc. (Bast.-Bass.; Abadal, *Eixalada*; Alart).

Que en temps posteriors el mot hagi esdevingut *còdol*, de tota manera s'havia d'esperar: SCANDALUM > *escàndol*, SECALE > *sègol*, cast. *sótol* = cat. *sòtol*, etc.; però de la *a* antiga romanen una munió de restes, així que la vocal deixa de ser postònica: *Codalar* per *Codolar* es pronuncia en molts llocs (p. ex. la platja d'aquest nom a Tossa), *codadell* per *codolell* recollit per *AlcM*, *codadell* a Solsona, *codarell* > *cudrell* a Ulldecona (infra). De la forma *còdol* no abunda gaire la documentació en català, i és tardana: «pres la taleca en què solia portar son pa quan anava prés les ovelles, e més-hi cinc *còdols* de riera, è pres son bastó e sa massege, e posà-s la taleca al coll, e exí al camp», *Gènesi de Scriptura*, a. 1451, 107, on és, doncs, 'pedra de foner'; en llengua d'oc el tenim ja en trobadors i tractats morals dels Ss. XIII i XIV, des del principi d'aquell en Sordel: «ab tan de marcs / com hà *codols* en Crau» (Rayn. II, 294a); amb raó atribueix timbre obert el PDPF a *çodol* «caillou», per més que difícilment pugui trobar-se en rima un mot així, car aquest timbre és el que suposen les formes de l'oc. modern amb *o* tònica.

En català el mot està arrelat amb caràcter general en tot el domini i tots els dialectes; pel Nord el registre fins als Pirineus: Pallars (Alsamora), el Segre superior (Gualter, Aravell) i fonts del Cardener (*Roc del kòdul* a Gósol), continua vers el Sud del Principat (tort. *còdul*, Moreira, *Folk. Tort.*, 524; després continua amb extensió molt general pel País Valencià: fins a Alcoi (*BDLC* XII, 311; MGadea, *T. del Xè III*), Llutxent, Barxeta («canto rodado», «bolo», «pedra rodona de camí», 1962), i fins Moraira (on em definen *runгла* com a «cudol redó», 1963). D'altra banda la mateixa forma *kòdul* apareix a les Illes: *Es kòdol*, anoto com a nom d'un sementer a Lloseta (1964), en general a Mallorca (*BDLC* XIII, 251), «canto rodado» a Eivissa (PzCabrerero), «pedra desficada, des de la grossària del puny fins a la del cap, o més, v. g. *una parèt de còduls*» a Menorca (Ferrer Guinart, *Rondaies*, p. 216).

Hi ha, però, tota mena de variants fonètiques, no prou fàcils totes d'explicar. Ja hem vist que quasi per tot hi ha ò oberta, de vegades amb ultracorrecció en *ua* des d'antic, i això continua encara en certs llocs: en el Montsec, Alsamora, un paratge de moltes roques es diu *los kuàdols*, a Gualter (Segre mitjà), Serrat de la *Roca* (de)l *kuàdro*, i amb la mateixa -r- paràsita, *el Codro Barret*, i el *Codro Gros* a Monistrol de Calders (on m'explicaren que volia dir 'roca' i declararen espontàniament que estaria millor pronunciar *còdol*).

Ajudant-hi la dissimilació causada per la preposició *de* apareix ací i allà, en la toponímia, una forma contracta *col*: *Riudecols*, poble del Camp de Tarragona; *Balç* (o *Baix*)-de-*Cols* nom de dos paratges costers ja dins el mar, un entre l'Escala i l'Estartit, l'altre cap a Llançà; i qui hagi vist la platja de *Colera*, poc més al Nord (gran codolar) sospita de seguida que estigui per *Codolera*.

En particular té gran extensió pel País Valencià ⁶⁰ la variant *cudòl* (accentuada a l'última, i amb *cu-*